

Література

1. Козлов М., Нинбург Е. Ваша коллекция. Сбор и изготовление. Пос. для учащихся. — М.: Просвещение, 1971. — 157 с
2. Кривинець О.М., Колесніков Л. О. Історія карабідологічних досліджень на Полтавщині // Матеріали Всеукраїнської науково методичної конференції "П'яті Каришинські читання". — Полтава, 1998. — 58-59 с.
3. Определитель насекомых Европейской части СССР / Под ред. Тарбинского С.П., Плавильщикова Н.Н. — М.-Л.: ОГИЗ-Сельхозгиз, 1948. — 1127 с.
4. Определитель насекомых Европейской части СССР. — В 5 т. / Под общ. ред. Г.Я. Бей-Биенко. — Т. 2. Жесткокрылые и веерокрылые. / Ред. Е.Л. Гурьева, О.Л. Крыжановский. — М.-Л.: Наука, 1965. — 668 с.
5. Полтавська область. Природа, населення, господарство / за ред. Маца К.О. — Полтава: Полтавський літератор, 1998. — 334 с.
6. Різун В.Б. Туруни Українських Карпат. — Львів, 2003. — 207 с.

ВИДОВИЙ СКЛАД ПРЯМОКРИЛИХ ОКОЛИЦЬ МІСТА ПОЛТАВИ

Паляниця О.В., Касала Р.О.

*Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Гімназія №32 м. Полтави*

Прямокрилі (Orthoptera) — це один із рядів комах з неповним метаморфозом, який включає, на думку різних авторів, 7–8 родин, з яких на території Східної Європи найбільш поширені чотири — саранові (Acrididae), коникові (Tettigoniidae), цвіркунові (Gryllidae) і медведкові (Gryllotalpidae) [1].

Значення прямокрилих у природі і житті людини досить велике. Багато з них є шкідниками сільськогосподарських культур та лісових насаджень, зокрема прус, або сарана італійська, коник зелений, цвіркун степовий, капустянка звичайна. Прямокрилі є важливою ланкою в ланцюгах живлення — вони є кормом для багатьох птахів, плазунів, земноводних. Деякі види прямокрилих є хижаками і знищують інших шкідливих комах та їх личинок. Деякі прямокрилі є рідкісними і охороняються на території України. До Червоної книги України включено 6 видів прямокрилих, а дибка степова занесена до Європейського червоного списку [7].

Під час опрацювання літературних джерел та архівних матеріалів відділу природи Полтавського краєзнавчого музею відомостей про практичні дослідження видового складу прямокрилих околиць м. Полтави виявлено дуже мало. Про конкретні дослідження цієї групи комах взагалі нічого не відомо. Цінними є результати досліджень Г.М. Немировської ентомофауни заплави річки Ворскла, де серед інших комах досить істотне місце відведене прямокрилим.

Проте околиці міста Полтави багаті на різноманітні ландшафти, які є сприятливими для існування прямокрилих у природних умовах. Це і суходільні луки, і заплавні луки річок Ворскли і Коломака, і лісові галявини соснового лісу урочища Триби та ін. Тому необхідним є вивчення не тільки прямокрилих — шкідників сільськогосподарських культур, а й

природних видів.

Практичні дослідження проводилися у 2005-2006 рр. шляхом польових екскурсій, при яких відбувався збір ентомологічного матеріалу та спостереження. Матеріал збирався такими способами: ручний збір, ентомологічне косіння, метод ґрунтових розкопок і ґрунтових пасток з приманками. Для цього використовувалось таке польове обладнання: сачок для ентомологічного косіння, морилки, паперові конверти, розп-равилки, ентомологічні булавки, пінцет, лупа, фотоапарат, біокуляра [2,4].

Дослідження проводилося в околицях міста Полтава на заплавах луках біля річок Ворскли і Коломака, в сосновому лісі урочища Триби, на суходільних луках околиці с. Івонченці.

В ході виконання роботи були опрацьовані наукові колекції Полтавського інституту агропромислового виробництва імені М.І. Вавилова УААН, Полтавської державної аграрної академії, Полтавського державного педагогічного університету, літературні джерела та архівні матеріали відділу природи Полтавського краєзнавчого музею.

Визначення зібраного матеріалу проводилося за класичними ентомологічними визначниками і атласами [3,5,6]. Результати досліджень лягли в основу учнівської наукової роботи, представленої на конкурс Малої академії наук

В результаті практичних польових досліджень в околицях м. Полтави було виявлено 24 види прямокрилих з 4-х підрядів, а саме *Chorthippus dorsatus*, *Chorthippus bicolor*, *Omocestus haemorrhoidalis*, *Mecostethus grossus*, *Chorthippus apricarius*, *Aelopus thalassinus*, *Oedipoda coerulescens*, *Sphingonotus coerulans coerulans*, *Calliptamus italicus*, *Chrysochraon dispar*, *Decticus verrucivorus*, *Leptohyes punctatissima*, *Tettigonia viridissima*, *Gryllus campestris*, *Gryllotalpa gryllotalpa*, *Podisma pedestris*, *Thisoecetrus dorsatus*, *Stenobothrus lineatus*, *Stauroderus scalaris*, *Chorthippus intermedius*, *Chorthippus vagans*, *Chorthippus biguttulus*, *Aelopus coerulans*, *Bryodemata tuberculatum*.

З 24 виявлених видів 1 вид (4,2%) належить до підряду Цвіркунові, 1 вид (4,2%) — до підряду Медведкові, 3 види (12,5%) — до підряду Кониківі, 19 видів (79,1%) — до підряду Саранові. Якщо провести аналіз видового складу по родинях, отримаємо дані, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Видовий склад прямокрилих околиць м. Полтави

№ п/п	Родина	Кількість видів	Відсоток від загальної кількості видів
1	Scaphuridae	1	4,2
2	Tettigoniidae	2	8,3
3	Gryllidae	1	4,2
4	Gryllotalpidae	1	4,2
5	Acrididae	19	79,1

Результатів досліджень показують, що найбільшим видовим різноманіттям характеризується родина Acrididae (79,1% від загальної кількості виявлених видів прямокрилих), видове представництво інших родин є незначним (див. рис. 1).

Рис. 1. Діаграма видового складу прямокрилих оолиць м. Полтави
Зважаючи на отримані результати, у подальшому слід детальніше дослідити видовий склад і екологічні особливості прямокрилих оолиць м. Полтави, причому особливу увагу слід приділити родині Acrididae.

Література

1. Бей-Биенко Г.Я. Общая энтомология. — М.: Высшая школа, 1980. — 416 с.
2. Богданов-Катьков Н.Н. Энтомологические экскурсии на овощные и бахчевые поля и огороды (Руководство по вредителям овощно-бахчевых растений). — М.-Л.: Государственное издательство колхозной и совхозной литературы, 1933. — 688 с.
3. Гусев В.І., Ермоленко В.М., Свищук В.В., Шмиговський К.А. Атлас комах України. — К.: Радянська школа, 1962. — 224 с.
4. Кришталь О.П. Ентомологічні екскурсії в середній школі. — К.: Радянська школа, 1955. — 312 с.
5. Определитель насекомых европейской части СССР / Под ред. С.П. Тарбинского, Н.Н. Плавильщикова. — М.-Л.: Сельхозгиз, 1948. — 1024 с.
6. Плавильщиков Н.Н. Определитель насекомых. Краткий определитель наиболее обычных насекомых европейской части Союза ССР. — М.: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1950. — 544 с.
7. Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу/ Упорядники О.Ю. Шапаренко, С.О. Шапаренко. — Х.: Торсінг, 2002. — 336 с.